

Основи малого бізнесу

Урок № 29 32 група 25. 03

Тема уроку. Міжнародний бізнес.

План вивчення теми.

1. Світова торгівля та зовнішньоекономічна діяльність підприємства.
2. Вивезення капіталу та його форми.
3. Міжнародна міграція робочої сили.
4. Державне регулювання міжнародної міграції робочої сили.

1. Світова торгівля та зовнішньоекономічна діяльність підприємств

Нині у світі існує приблизно 230 незалежних країн, підприємства більшості з яких ведуть зовнішньоекономічну діяльність. Діяльність підприємств, пов'язана з переміщенням товарів і послуг, а отже, грошей, які обслуговують ці операції, здійснюється у сфері міжнародної торгівлі (система товарно-грошових відносин між суб'єктами різних країн щодо купівлі-продажу товарів і послуг). Необхідність торгівлі між країнами, в тому числі підприємствами, зумовлена передусім існуванням міжнародного поділу праці, за якого кожна країна спеціалізується на виготовленні тих товарів, які дають змогу найраціональніше використовувати власні ресурси і виробництво яких обходиться їй дешевше. При цьому вона відмовляється від виробництва тих товарів, які дешевше купувати в інших країнах.

Зовнішньоекономічна діяльність підприємства — діяльність, пов'язана з переміщенням товарів, послуг, капіталів та робочої сили за кордон, із здійсненням спільних виробничих операцій з підприємствами інших країн.

Зовнішньоторговельні операції підприємства тісно пов'язані з експортом та імпортом товарів і послуг. Їх здійснення передбачає такі попередні дії:

- чітке визначення мети проведення таких операцій, яка здебільшого пов'язана з основною метою підприємства — привласненням максимального прибутку. Водночас похідними цілями при здійсненні експортних операцій підприємством є розширення обсягів виробництва за рахунок захоплення нових ринків збуту, а отже, досягнення економії на масштабах виробництва (що у кінцевому підсумку сприятиме збільшенню прибутку), зростання валютних ресурсів підприємства та ін.

Похідними цілями при здійсненні імпортних операцій є вдосконалення та оновлення основних фондів, досягнення внаслідок цього відчутної економії ресурсів, розширення обсягів виробництва, асортименту продукції на внутрішньому ринку і, зрештою, — зростання прибутків;

- встановлення експортних можливостей, які залежать від конкурентоспроможності продукції та обсягів її виробництва. У разі планування імпортних операцій підприємство мусить насамперед зіставити вигідність виробництва товарів всередині своєї країни і здійснення імпортних закупівель, зокрема джерел їх фінансування;

- комплексне оцінювання зовнішньоекономічної політики власної держави і країни, з якої імпортуються товари. Так, у разі проведення протекціоністської політики з метою захисту національних товаровиробників від іноземних конкурентів, а отже, створення для них сприятливих умов використовують: високу ставку мита (протекціоністське мито), яке є акцизним податком на імпортні товари і змушує іноземних конкурентів підвищити ціни на них, що зменшує їх конкурентоспроможність; імпортні товарні квоти, за допомогою яких визначають максимальні обсяги товарів, що імпортуються протягом певного періоду; надання ліцензій, тобто дозволу державних органів на імпорт або експорт певних товарів з метою контролю експортно-імпортних операцій, руху валюти.

Основними видами послуг у світовій торгівлі є:

- послуги, пов'язані із зовнішньою торгівлею (транспортування, страхування тощо);
- послуги, пов'язані з обміном технологіями (торгівля ліцензіями, ноу-хау, інжинірингові послуги, управлінські та ін.);

- обмін соціальними і культурними послугами (надання туристичних послуг та ін.);
- банківські послуги (здійснення міжнародних розрахунків, лізингових операцій та ін.);
- послуги, пов'язані з міграцією робочої сили (виплата і перерахування заробітної плати, соціальні виплати тощо).

Важливою формою зовнішньоекономічної діяльності підприємств є діяльність, пов'язана з переміщенням за межі національних країн капіталу, або експорт та імпорт капіталу.

2. Вивезення капіталу та його форми.

Найважливішою формою міжнародних економічних відносин у ХХ ст. стало вивезення капіталу в інші країни як підприємцями, так і державою.

Вивезення капіталу — експорт капіталу та його розміщення за кордоном з метою отримання максимальних прибутків. Вивезення капіталу здійснюють у двох основних формах — підприємницькій і позичковій. Вивезення підприємницького капіталу передбачає інвестиції у промисловість, транспорт, сільськогосподарські, банківські підприємства тощо шляхом будівництва нових або купівлі вже існуючих підприємств через механізм придбання їх акцій. Внаслідок цього утворюється власність за кордоном. Вивезення позичкового капіталу здійснюється у формі короткотермінових або довготермінових позичок та кредитів. Це дає змогу отримати фіксований дохід у вигляді відсотка, не призводить до утворення за кордоном власності. Загальну суму капіталу, який функціонує за кордоном, становлять іноземні інвестиції. Згодом їх джерело розширюється за рахунок капіталізації додаткової вартості, використання амортизаційних відрахувань, випуску акцій та ін.

При вивезенні підприємницького капіталу інвестиції поділяють на прямі (дають змогу здійснювати контроль над підприємством, для чого достатньо придбати до 10% акцій) та портфельні (не дають права на контроль, а лише на отримання прибутку). Разом з ними надають маркетингові, управлінські, інжинірингові послуги, здійснюють лізингові операції, які містять певні інвестиційні можливості.

В епоху науково-технічної революції при експорті або імпорті капіталу посилюється роль торгівлі новітніми знаннями та практичним досвідом наукового, техніко-технологічного, економічного (управлінського, фінансового, комерційного) характеру, тобто ноу-хау. При цьому укладають ліцензійний договір, у якому фіксують дозвіл на використання ноу-хау з одночасним передаванням цього специфічного товару за певну плату.

Крім того, підприємство може продавати патенти (лат.— відкритий, явний) — документи, які засвідчують авторство і його виключне право, тобто право власності на винахід або відкриття і їх використання. Такий продаж вигідний власнику патенту, оскільки дає змогу без витрат на будівництво підприємств за кордоном отримувати значні доходи.

3. Міжнародна міграція робочої сили та її регулювання

Важливою формою міждержавних господарських зв'язків є міжнародна міграція робочої сили, в процесі якої формується світовий ринок робочої сили.

У наш час щорічно в пошуках роботи, кращих умов життя емігрує майже 25 млн осіб (на початку 80-х років — до 20 млн осіб). Чисельність іноземних працівників у США в середині 90-х років ХХ ст. становила приблизно 7—8 млн осіб, в країнах Західної Європи — понад 10 млн осіб, у нафтодобувних країнах Близького Сходу — майже 4 млн осіб. Нині центр міграції робочої сили перемістився у США. Міжнародна міграція (лат.— переселення) робочої сили — процес переміщення найманих працівників за межі країни з метою пошуку нового місця роботи і місця проживання. Створюючи кращі умови праці, встановлюючи вищу заробітну плату, США проводять активну політику залучення в країну кадрів вищої та найвищої кваліфікацій, особливо молодих. Тому не дивно, що майже третина всіх лауреатів Нобелівської премії в США є емігрантами.

Важливими особливостями міжнародної міграції робочої сили в 90-ті роки ХХ ст. стали масова міграція працездатного населення всередині СНД і міграційні потоки із СНД

у розвинуті країни. Наприклад, у Росії в середині 90-х років налічувалося до 3 млн. мігрантів, серед яких певну частку становили мігранти з України. За офіційними даними, кількість трудових мігрантів з України у 2006 р. становила приблизно 7 млн. осіб. Однак офіційний дозвіл на роботу мало не більше 500 тис. осіб. Приблизно 2 млн. українських мігрантів постійно проживають за кордоном, відвідуючи Україну один раз на 3—5 років, основна їхня маса зайнята на сезонних роботах від 4 до 10 місяців.

Трудова міграція з України найбільш зосереджена в Росії (Москва, Підмосков'я, Санкт-Петербург і нафтогазовидобувні райони Тюмені) і країнах ЄС (Португалія, Італія, Іспанія, Греція, Ірландія, Німеччина і т. д.).

Якісно новою формою міграції робочої сили в епоху науково-технічної революції є масові переміщення науково-технічних кадрів із Західної Європи та країн СНД (насамперед з Росії та України) до США. За підрахунками Національного фонду науки США, з України протягом 1991—2006 рр. виїхало 45 тис. вчених і технічних фахівців, а загалом спеціалістів з вищою освітою — понад 600 тис. осіб.

4. Державне регулювання міжнародної міграції робочої сили — сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу на міграційний рух працездатного населення з метою його пристосування до потреб національної економіки, передусім розширеного відтворення великого капіталу. Для регулювання чисельності іммігрантів використовують показник імміграційної квоти, який щорічно розраховують і затверджують. При цьому враховують статевовікову структуру, рівень освіти, рівень безробіття, наявність ринку житла та інші параметри. Так, у США у 2006 р. імміграційна квота для висококваліфікованих іноземних ІТ-спеціалістів становила 115 000 осіб. Для України на 2007 р. було встановлено імміграційну квоту 7323 особи. З них діячі науки і культури, імміграція яких відповідає інтересам України, — 675 осіб, родичі громадян України — 2465 осіб, родичі іммігранта — не більше 3120 осіб, осіб, що раніше мали українське громадянство, — не більше 349, осіб, які прожили на території України не менше трьох років, — не більше 714 (у тому числі члени родини). Проте особи, що інвестували в економіку України не менше ніж 100 тис. дол., можуть отримати імміграційний дозвіл без урахування встановлених квот. Якісний склад працівників-іммігрантів регулюють шляхом:

- а) проведення процедури визнання наявних документів про освіту або професійну підготовку, роботу за фахом (наприклад, уряд Німеччини на початку 2000 р., незважаючи на наявність у країні масового безробіття, заявив про доцільність приїзду з України спеціалістів зі складання програм для роботи в системі Інтернет);
- б) встановлення вікового цензу (більші шанси на в'їзд мають молоді працівники);
- в) врахування національності (з метою забезпечення національної рівноваги), стану здоров'я;
- г) висування додаткових вимог до певних професій і спеціальностей (наприклад, програміст повинен володіти прийнятими в країні програмними методами та ін.);
- г) врахування особистих якостей (наприклад, особливостей менталітету, якщо йдеться про в'їзд із окремих країн).

Водночас пріоритет надають підприємцям, які мають намір зайнятися певним бізнесом. Країни — експортери робочої сили — також намагаються впливати на міжнародну міграцію працівників. З цією метою здійснюють такі заходи:

- регулювання обсягів еміграції та якісного складу емігрантів (виїзд деяких з них обмежують за умов нестачі кваліфікованих і висококваліфікованих фахівців, несприятливої демографічної ситуації);
- використання еміграції як засобу залучення валютних ресурсів в економіку країни (відкриття валютних рахунків з наданням вищих відсоткових ставок; створення вигідніших умов для використання цих коштів; висування вимог про переказ у країну певної частки зарплати; залучення частини коштів посередницьких організацій та ін.);

- захист прав емігрантів за кордоном шляхом укладання двосторонніх угод з країною-імпортером, використання контрактної форми наймання робочої сили для роботи за кордоном (яка повинна гарантувати певний розмір заробітної плати, оплати проїзду, житла, медичного обслуговування тощо), застосування спеціальних установ, фондів, представництв тощо, народних конвенцій, угод з трудової міграції, дотримання основних прав емігрантів;

- допомога в забезпеченні медичними послугами, житлом, навчання дітей у школі (цим насамперед займаються спеціальні фонди).

Важливим засобом регулювання процесу трудової міграції є запровадження обов'язкового державного ліцензування діяльності організацій з наймання працівників для роботи за кордоном. Ліцензію надають лише тим організаціям, які мають необхідні знання, досвід роботи, міжнародні зв'язки і можуть нести відповідальність (юридичну, матеріальну) за свої дії.

Крім державного, існує і наддержавне регулювання міграції робочої сили. Цей процес за сучасних умов ґрунтується на правових нормах і правилах, зафіксованих у документах міжнародних організацій, насамперед Міжнародної організації праці (МОП). При цьому держави, які ратифікували міжнародні конвенції, визнають пріоритет міжнародного права над національним. МОП було створено в 1919 р. На 46-й сесії МОП прийнято угоду про основні цілі та норми державної політики, в яких закріплено права мігрантів, що відповідають правам корінних жителів, у тому числі у сфері соціального забезпечення. Країни, які ратифікували цю угоду, зобов'язалися забезпечувати за місцем проживання мігрантів їхні права на отримання соціальної допомоги, набуті при найманні на роботу (оплата медичного обслуговування, допомога при безробітті, хворобах, інвалідності, професійних захворюваннях та ін.). Проголошено рівність мігрантів за національністю, релігією, статтю тощо.

Захист прав мігрантів передбачає:

- запровадження безплатних служб для допомоги мігрантам, забезпечення їх необхідною інформацією і вживання заходів проти недостовірної інформації та пропаганди стосовно еміграції та імміграції громадян;
- вживання заходів задля допомоги мігрантам щодо виїзду та переміщення, дозволу на переказування ними заробітної плати і заощаджень на батьківщину;
- обов'язкове письмове оформлення трудових контрактів і дотримання прав мігрантів на їх одержання (в контрактах зазначають термін найму, умови і зміст праці, рівень заробітної плати і порядок її виплати);
- проголошення рівності в отриманні мінімальної заробітної плати;
- проголошення права на освіту і придбання кваліфікації (а також її підвищення);
- участь у профспілках, рівність в освіті, працевлаштуванні та соціальному забезпеченні.

Важливою новітньою формою міжнародних господарських зв'язків є міжнародне науково-технічне співробітництво. Його складовими є технополіси, технологічні парки, спільна науково-технічна політика. Найефективніше воно діє у межах Європейського Союзу.

2. Питання для самоперевірки.

1. Яких вимог повинно дотримуватись підприємство, що вирішило займатися зовнішньоторговельними операціями?
2. Вкажіть основні види послуг у світовій торгівлі.
3. Які існують форми вивезення капіталу і в чому їх суть?
4. Поясніть механізм формування інтернаціональної вартості робочої сили.
5. Охарактеризуйте форми та методи державного регулювання міграції робочої сили.
6. Як здійснюється наддержавне регулювання робочої сили?
7. Назвіть складові міжнародного науково-технічного співробітництва.

3. Опрацювати матеріал підручника, стор. 326 - 337